

вичок спеціаліста, в тому числі бухгалтера, несе великі втрати у вигляді недоодержаних прибутків, низької зарплати, слабкої соціальної захищеності та відображається на матеріальному добробуті працівників, задоволеності роботою, бажанням працювати. Тому для керівників і спеціалістів підприємств важливе значення мають не лише теоретичні знання, а й трудовий досвід, вміння застосувати знання на практиці. Позитивним досвідом могло б бути запровадження в практику зворотного зв'язку підприємства з вузом. Це дасть змогу виявити недоліки в навчанні студентів та їх усунення.

З вище викладеного можна зробити висновки, що бухгалтерський облік як одна з найважливіших складових у системі управління повинна бути організованою та регу-

льованою діяльністю науковців, викладачів і бухгалтерів, поєднувати в собі професійні знання, практику, цінності, компетенцію. Від правильності дій бухгалтера залежать ефективне й законне функціонування підприємства. Для підвищення професіоналізму бухгалтера потрібна підтримка з боку держави, вищих навчальних закладів і науки, що дасть можливість суттєво вплинути на розвиток теорії, методології та організації бухгалтерського обліку. В зв'язку із запровадженням міжнародних стандартів фінансової звітності основною вимогою ведення бухгалтерського обліку є відображення реального майнового і ділового стану підприємства. Розвиток бухгалтерського обліку повинен відбуватися з урахуванням накопиченого історичного досвіду та сучасних здобутків науки.

Обґрунтовано важливість бухгалтерського обліку в системі управління підприємством. Визначено аспекти процесу прийняття управлінських рішень.

Обоснована важность бухгалтерского учета в системе управления предприятием. Определены аспекты процесса принятия управленческих решений.

The importance of accounting in the enterprise management system is substantiated. The aspects of management decision-making are identified.

*

**Г.М. САТИНА, кандидат економічних наук
Інститут садівництва НААН**

Інвестиційне забезпечення розвитку промислового горіхівництва в Україні

Садівництво – одна з найтрудомісткіших галузей сільського господарства. Так, затрати праці на створення 1 га насаджень волоського горіха залежно від схем садіння та умов виробництва становлять 155-201 люд.-днів, фундука – 165-200, мигдалю – 146-171, по догляду за плодоносними садами – відповідно 58-81, 38-63 і 43-75 люд.-днів на рік. Значні кошти необхідні й на матеріально-технічні ресурси. Це зумовлює високу балансову вартість горіхоплідних насаджень, яка у незрошуваних умовах становить 62,0-107,1 тис. грн для 1 га, а за наявності зрошення – 72,0-124,1 тис. грн.

У зв'язку з перспективами та завданнями розвитку в Україні промислового горіхівництва особливої гостроти набуває проблема фінансового забезпечення створення (відтворення) багаторічних насаджень, формування розсадницької й плодопереробної бази, забезпечення виробничих процесів обіговими коштами.

Тривалі кризові явища у промисловому садівництві зумовили численні дослідження фінансового стану садівничих підприємств, інвестиційних потреб галузі, обґрунтування джерел їх забезпечення та ефективного використання, які у різний час виконували О.М. Шестопад, О.Ю. Єрмаков, В.А. Руть-

ев, К.В. Мазур, О.А. Полюхович, Л.А. Костюк, Л.О. Барабаш, І.А. Сало та ін. У контексті загальних садівничих проблем горіхоплідним культурам приділялася незначна увага. Більшість праць, зокрема С.В. Кліщенко, Г.В. Панасенка стосувалася визначення рівня затрат праці та коштів на створення товарних садів і вирощування горіхів волоських та фундука¹. Тому нерозкритими залишаються питання щодо загальних фінансових потреб на розвиток в Україні промислового горіхівництва й забезпечення альтернативних для виробників внутрішніх і зовнішніх джерел інвестицій.

З огляду на зазначене в умовах формування державної політики, спрямованої на розвиток горіхівництва, виникає необхідність у більш глибокому та комплексному обґрунтуванні напрямів, обсягів і джерел фінансування галузі.

Метою статті є висвітлення притаманних горіхоплідним культурам особливостей обігу капіталу, визначення джерел інвестицій на розвиток промислового вирощування горіхів та механізму формування цільового внутрішньогалузевого інвестиційного фонду.

Потреби інвестицій на створення у перспективі до 2025 року 21,5 тис. га промислових горіхоплідних насаджень становлять 1,8 млрд грн, з них для горіха волоського – 1,2, фундука – 0,4, мигдалю – 0,2. Вирощування садивного матеріалу на заплановану площу (в обсязі 4,0 млн рослин) потребує додаткових інвестицій в обсязі 54,2 млн грн, а з урахуванням попиту присадибного сектора ця сума зростає до 65,3 млн грн².

Для певності розвитку горіхоплідного виробництва фінансове забезпечення галузі доцільно розподілити між учасниками агропродовольчого сектора: потенційними виробниками, інвесторами, позикодавцями й

державою. Відтак, коло джерел інвестицій окреслюється власними коштами підприємств, залученими (у тому числі іноземні інвестиції, кредитні позики) та державними субсидіями і дотаціями.

Відзначимо, що окремі сектори товарного горіхівництва суттєво різняться за швидкістю обігу капіталу та потенційною ефективністю його використання. Це зумовлює диференційований підхід у визначенні джерел, обсягів і умов фінансування. Найшвидше повернення коштів очікується при вирощуванні садивного матеріалу фундука – на 2-3 рік інвестицій, мигдалю – на 3-4 рік. Відчутні переваги має розсадництво й щодо величини фінансових результатів: за середніх ринкових цін 1 грн інвестицій здатна забезпечити від 15,4 до 588,0 грн прибутку. Тому вже протягом перших п'яти років планового розвитку галузі у цьому секторі очікується перевищення доходів над витратами у 2,1 раза³. Отже, вирощування саджанців потребує підтримки лише на початкових етапах виробництва, а надалі з'являється можливість самофінансування. Крім того, з огляду на очікуваний сумарний грошовий потік (включно до 2025 року – 184,5 млн грн) сектор розсадництва може стати одним з основних джерел фінансування розвитку горіхоплідного виробництва.

У випадку вирощування горіхів (плодів) показники інвестиційної привабливості порівняно нижчі. Потенційний рівень рентабельності становить у межах 39,0 (мигдаль, 5х4 м, без зрошення) – 218,6% (фундук, 6х6 м, зі зрошенням). Позитивні грошові потоки вперше сформуються в насадженнях мигдалю (на 5-6 рік від садіння), а найпізніше – горіха волоського (8-9 рік). Найбільші обсяги прибутку за повного плодоношення слід очікувати від горіха волоського: 372,1 млн грн щороку, або 54,8% надходжень з усіх культур. Загальні потреби коштів на організацію виробництва оцінюються у 365,4 млн грн щороку, а можливості реінвестування – у 971,6 млн грн (табл.).

¹ Наукові основи та складові галузевої програми розвитку горіхівництва в Україні / [Сатіна Г.М., Олещенко Ф.Г., Кошлякова Н.М. та ін.]. – К.: Логос, 2011. – 100 с.; Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства: Закон України // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 1999. – № 20-21. – Ст. 191; Закон о грецком орехе: Закон Республики Молдова [Электронный ресурс] / Мониторинг Официал ал Р.Молдова. – 1999. – № 153-155. – Режим доступа: <http://www.law-moldova.com/laws/rus/gretskom-orehe-ru.txt>.

² Наукові основи та складові галузевої програми розвитку горіхівництва в Україні / [Сатіна Г.М., Олещенко Ф.Г., Кошлякова Н.М. та ін.]. – К.: Логос, 2011. – 100 с.

³ Наукові основи та складові галузевої програми розвитку горіхівництва в Україні / [Сатіна Г.М., Олещенко Ф.Г., Кошлякова Н.М. та ін.]. – К.: Логос, 2011. – 100 с.

Зважаючи на викладене, власні кошти товаровиробників формуватимуться спершу за рахунок статутного капіталу і лише з часом поповнюватимуться грошовими потоками (на 2-9 рік інвестувань залежно від виду діяльності), тобто за рахунок прибутку та амортизаційних відрахувань.

Іншим джерелом фінансового забезпечення галузі є позики банків. У даному ви-

падку існує державна підтримка у вигляді відшкодування відсотків за банківський кредит у розмірі подвійної ставки НБУ, тобто 15,5% (постанова Кабміну № 794 від 11.08.2010 р. зі змінами). Єдина вимога – позику слід оформити не більше як під 19% річних. У підсумку вона «коштуватиме» до 3,5%. А з такими кредитами наші підприємства можуть успішно працювати.

Обсяги та джерела фінансування розвитку в Україні промислового горіхівництва до 2025 р.

Показник	Вирощування саджанців, тис. шт.			Створення насаджень, га			Вирощування плодів та живців/відсадок, га		
	горіх грецький	фундук	мигдаль	горіх волоський	фундук	мигдаль	горіх волоський	фундук	мигдаль
Обсяги виробництва: товарні сади, т.шт./га	1 664	2 093	1 172	12 500	5 000	4 000	12 500	5 000	4 000
маточні сади, га	х	Х	х	8,0	7,5	2,0	8,0	7,5	2,0
Потреби інвестицій на одиницю, тис. грн:	узагальнено для різних типів насаджень								
товарні насадження	14,9	14,2	9,4	103,8	84,9	65,9	19,1	13,7	14,6
маточні насадження	х	Х	х	221,3	167,8	181,4	25,8	72,1	20,8
Потреби коштів на обсяг виробництва, млн грн:	24,9	29,7	11,0	1 298,9	425,5	264,0	238,7	69,1	58,5
товарні насадження	24,9	29,7	11,0	1 297,1	424,3	263,7	238,5	68,5	58,5
маточні насадження	х	Х	х	1,8	1,3	0,4	0,2	0,5	0,04
Потреби інвестицій 2010-2025 рр., млн грн:	26,9	25,8	12,5	1 169,1	384,5	246,5	188,3	125,7	166,3
У тому числі у 2010 році	0,5	0,4	0,2	12,2	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0
у 2011-2015 рр.	5,9	4,5	3,2	149,1	43,4	41,6	0,0	1,1	0,1
у 2016-2020 рр.	12,4	10,2	5,2	465,6	145,1	101,3	19,4	18,8	30,3
у 2021-2025 рр.	8,1	10,6	3,9	542,2	194,2	103,5	168,9	105,8	136,0
Джерела інвестицій 2010-2025 рр., млн грн:	26,9	25,8	12,5	1 169,1	384,5	246,5	188,3	125,7	166,3
власні кошти виробників	22,3	21,8	10,3	504,2	167,4	105,4	188,3	125,7	166,3
залучені інвестиції, кредити	-	-	-	504,2	167,4	105,4	-	-	-
фонд розвитку горіхоплідних	3,3	3,0	1,6	128,5	41,5	28,9	х	х	х
1% фонд розвитку садівництва	1,3	1,0	0,7	32,1	8,2	6,7	х	х	х

Вагомим джерелом інвестицій мають стати й спецфонди галузі. Законодавством України передбачено державну підтримку промислового садівництва за рахунок збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства¹. У 2010 році обсяги фінансування з бюджету становили 148,3 млн грн, протягом I-III кварталів 2011 року – близько 200 млн грн. Оскільки фінансування стосується багатьох напрямів плодоягідного виробництва, підтримка сектора горіхоплідних

порівняно з потребами незначна – до 1,0 млн грн на рік. За оцінкою фахівців у короткостроковій перспективі вона може зрости до 10 млн грн щороку, що з урахуванням терміну дії закону (чинний до 01.01.2015 р.) становить 16,1% запланованих обсягів інвестицій. Відтак, слід шукати додаткові, альтернативні джерела фінансового забезпечення галузі.

У цьому сенсі варто навести досвід інших країн. Так, у Республіці Молдова з 1999 року функціонує фонд заохочення вирощування горіхоплідних, який формується за рахунок 1-1,5% зборів із вартості експортних поставок

¹ По збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства: Закон України // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 1999. – № 20-21. – Ст. 191.

горіхів, похідної з них продукції та деревини¹. Це у короткий проміжок часу стимулювало закладення значних площ промислових садів – 11 тис. га у 2005-2010 роках. Натомість, в Україні згідно з офіційними даними за означений період було створено лише 570 га горіхоплідних насаджень.

Українська горіхова асоціація пропонує створити подібний фонд для розвитку вітчизняної галузі зі ставкою відрахувань 1-2%. У разі обрання середньої маржі (1,5%) лише з експорту плодів і ядер можна сформувати внутрішньогалузевий інвестиційний фонд у розмірі 12,4 млн грн на рік (згідно з показниками торгівлі у 2008-2010 рр.). А це забезпечить додатково 9,4% середньорічних потреб у коштах. Зауважимо, що експортне мито, як правило, вводять з метою обмеження вивезення продовольчих ресурсів, чим досягають збільшення насиченості внутрішнього ринку. І хоча такий захід призведе до скорочення торговельного обороту та, як наслідок, зменшення експортної виручки, податкових надходжень і доходів домогосподарств, однак він узгоджується з необхідністю підвищення внутрішнього споживання. Тому в довготривалому періоді матиме безумовний соціально-економічний ефект.

Серед інших видів непрямих податків у практиці трапляються збір із продажу певної групи товарів, акцизний податок та ввізне мито. Щодо останнього, то в Україні діють ставки оподаткування у розмірі 5-15% від вартості імпорту продукції різних видів горіхоплідних. Це цілком приваблива база для формування спеціального фонду державного бюджету шляхом спрямування на розвиток вітчизняної галузі частки ввізного мита у розмірі 1-5% від вартості імпорту. Такий захід, з одного боку, не збільшить податкове навантаження, а з іншого, дасть змогу акумулювати значну частину коштів на цільові потреби – у розмірі від 2,7 до 16,1 млн грн щороку (за даними 2008-2010 рр.). Саме цей підхід до фінансування використано при розробці перспективного плану розвитку галузі, за якого частка інвестиційного фонду серед усіх джерел може становити 8,8%, або 206,9 млн грн (табл.), а інвестиційні потреби галузі забезпечуватимуться на 11,2%.

Альтернативним джерелом коштів може стати акцизний податок або спеціальний збір із продажу. У першому випадку платниками будуть виробники, а також імпортери горіхоплідної продукції (саджанці, горіхи й похідні з них товари, деревина тощо)². За єдиною адвалерною ставкою у розмірі 1-1,5% оподатковуватиметься вартість товару, реалізованого на митній території країни. База оподаткування становитиме щонайменше 251 млн грн (пересічно за 2012-2015 рр.) і поступово зросте до 127 млрд грн у 2025 році. А це забезпечить відповідно 4,0 та 766,1% річних потреб галузі у коштах. Суттєвим недоліком підходу є повільне накопичення фонду, особливо у перші роки і його надмірна величина в останній період. Враховуючи різну тривалість технологічних процесів, капіталомісткість та дохідність окремих секторів виробництва, ставку оподаткування варто диференціювати як за періодами, так і видами діяльності. У секторах із рівнем рентабельності понад 100% (вирощування саджанців та плодів горіха волоського, фундука) ставка акцизного податку в перші чотири роки (I етап) може дорівнювати 2% від вартості реалізованого товару, у наступні п'ять – 1% (II етап) і в останній п'ятирічці (III етап) – 0,2%. Для менш дохідних секторів, зокрема вирощування саджанців і горіхів мигдалю, у відповідні періоди прийнятним є оподаткування на рівні 1,0, 0,5 та 0,2%. Для імпорту горіхоплідної продукції передбачено наступний розподіл ставок: перший етап – 5,0%, другий – 1,5%, третій – 0,2%.

За наведених обставин збори до інвестиційного фонду протягом перших чотирьох років збільшаться майже у п'ятеро порівняно з оподаткуванням за єдиною адвалерною ставкою (1%) і становитимуть 11,9 млн грн на рік. Середньорічні збори у 2021-2025 роках дорівнюватимуть 153,6 млн грн із часткою покриття інвестиційних потреб 88,8%.

Принцип однакових умов господарювання для учасників галузі можливий за введення єдиного збору з виручки від реалізації продукції горіхоплідних. За такого підходу база оподаткування буде значно ширшою, оскільки, по-перше, охоплюватиме всі етапи просування товару в оптово-роздрібній мере-

¹ Закон о грецком орехе: Закон Республики Молдова [Електронний ресурс] / Мониторул Офіціал ал Р.Молдова. – 1999. – № 153-155. – Режим доступа: <http://www.law-moldova.com/laws/rus/gretskom-orehe-ru.txt>.

² Податковий кодекс України // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2011. – № 13-17. – Ст. 112.

жі, а по-друге, стосуватиметься усіх без винятку суб'єктів підприємницької діяльності у сфері виробництва, внутрішньої та зовнішньої торгівлі. За єдиної ставки оподаткування у розмірі 1,5% обсяг зборів до 2015 року може становити щонайменше 17,1 млн грн щороку. На останньому етапі (2021-2025 рр.) ставка збору може бути зменшена до 0,15% із зростанням фонду у 2025 році до 224 млн грн. Це забезпечить у відповідні періоди 27,6 і 78,6% інвестиційних потреб галузі. Недоліками підходу є подвійне оподаткування, що має місце для податків з обороту, а також кумулятивний ефект накопичення податкових платежів по мірі руху товару, які у кінцевому підсумку сплачуватиме споживач.

Таким чином, існує достатньо можливостей у виборі джерел внутрішньогалузевого інвестиційного фонду, що забезпечить його формування у середньорічних розмірах від 11,9 до 17,1 млн грн протягом 2012-2015 років та від 12,4 до 153,6 млн грн у 2021-2025 роках. За найпростішого підходу (спрямування частини ввізного мита на цільові потреби розвитку галузі) співвідношення пайової участі виробників, спецфондів бюджету й банківських установ у фінансовому забезпеченні становитиме 5,1:1,0:3,0 (табл.). У випадку універсального оподаткування, що охоплює на однакових умовах усі сфери підприємницької діяльності, пайовий розподіл буде наступним: 0,9:1,0:0,0.

Сформований інвестиційний фонд має регулюватися низкою положень для ефективного використання залучених ресурсів на влаштування галузі та розвиток продовольчого ринку. Одержання коштів із фонду не повинно бути безумовним – лише на підставі факту організації виробництва. З досвіду країн, що на перших порах вдавалися до ре-

гулювання галузі, слід висунути ряд вимог для одержання цільової допомоги¹. Найдоцільнішими з них є: мінімальні площі створення насаджень (0,5-2,0 га залежно від культури), використання сертифікованого садивного матеріалу вітчизняних сортів, зональна придатність для організації виробництва, забезпечення зрошення у посушливих районах, дотримання рекомендованої щільності садів і технологій виробництва. Також при наданні дотацій варто передбачити пільги товаровиробникам, які бажають об'єднатися у сільськогосподарські кооперативи з метою закупівлі засобів механізації, обладнання з товарної доробки плодів, та підприємствам, що впроваджують вітчизняні наукоємні технології чи розробки, передусім екологічного спрямування. Умовою для одержання часткової компенсації у разі пошкодження урожаю чи насаджень внаслідок непередбачуваних подій (вимерзання, граду, зливи, бурі, урагану, повені, пожежі тощо) має бути наявність випадку страхування.

Отже, одним із першочергових заходів розвитку горіхоплідної галузі має стати законодавче визначення механізму формування й умов розподілу цільового інвестиційного фонду. Такий захід є перспективним з огляду на очікуваний його соціально-економічний ефект: зростання до 2025 року середньодушового виробництва на 12,8%, рівня споживання горіхів на 13,3%, зайнятості на селі більше як у тисячу разів (до 10,9 тис. робочих місць). Обсяги грошових потоків у розсадництві оцінюються в 187,3 млн грн, товарному вирощуванні плодів – 606,1 млн грн на рік. Додаткові надходження від оподаткування сектора промислового виробництва горіхів можуть становити 42 млн грн щороку.

Охарактеризовано інвестиційну привабливість окремих секторів промислового горіхівництва, обґрунтовано фінансові потреби галузі та джерела інвестицій, запропоновано альтернативні механізми формування цільового інвестиційного фонду.

Охарактеризована инвестиционная привлекательность отдельных секторов промышленного ореховодства, обоснованы финансовые потребности отрасли и источники инвестиций, предложены альтернативные механизмы формирования целевого инвестиционного фонда.

An article describes the investment attractiveness of separate sectors of nut industry, substantiates the financial necessities of industry and points out sources of investments, offers the alternative mechanisms of forming of the special investment fund.

* * *

¹ Nut production and industry in Europe, Near East and North Africa: Proceedings of the «Expert Consultation on the Promotion of Nut Production in Europe and Near East Regions», 19-22 June 1990 / Editorial Board: U.G. Menini, H. Ölez, M. Büyükyılmaz, S. Özeltök // REUR Technical Series. – 1990. – № 411. – 412 p.